

9. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Е. С. Кубрякова. – М.: Наука, 1986. – 160 с.
10. Леонтьев А. А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания / А. А. Леонтьев. – М.: Наука, 1969. – 308 с.
11. Лурия А. Р. Язык и сознание / А. Р. Лурия; под ред. Е. Д. Хомской. – М.: Изд. Московского ун-та, 1979. – 320 с.
12. Пазухин Р. В. Язык, функция, коммуникация / Р. В. Пазухин // Вопросы языкознания. – 1979. – № 6. – С. 42–50.
13. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові / М. С. Скаб. – Чернівці: Місто, 2002. – 272 с.
14. Соколов А. Н. Внутренняя речь и мышление / А. Н. Соколов. – М.: Просвещение, 1967. – 248 с.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ДЖЕРЕЛ

- АД – Андрухович Ю. Дезорієнтація на місцевості : спроби : [текст] / Ю. Андрухович – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2006. – 128 с.
- БА – Бойченко О. Аби книжка : [текст] / О. Бойченко. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2011. – 276 с.
- БА – Баграт Л. Зло : [роман] / Л. Баграт. – Львів : Кальварія, 2002.
- ВТ – Вдовиченко Г. Тамдевін : [Електронний ресурс] : [роман] / Г. Вдовиченко. – Режим доступу : <http://www.librius.net/b/44313/read>
- ДС – Денисенко Л. Сарабанда банди Сари : [Електронний ресурс] : [роман] / Л. Денисенко. – Режим доступу : <http://lib.rus.ec/b/156586/read>
- ДМ – Дністровий Анатолій. Місто уповільненої дії : [Електронний ресурс] : [роман] / А. Дністровий; спр. А. О. Астаф'єв. – Режим доступу : <http://www.librius.net/b/50084/read>
- ЗМ – Забужко О. Музей покинутих секретів : [Електронний ресурс] : [роман] / О. Забужко. – Режим доступу : <http://lib.rus.ec/b/345223/read>
- КН – Кідрук М. Навіжені в Мексиці : [роман] / Макс Кідрук. – Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. – 288 с.
- РГ – Роздобудько І. Гра в пацьорки: збірка оповідань: [текст] / І. Роздобудько. – К. : Нора-Друк, 2010. – 240 с.
- СЦ – Соколян М. Цурпалки: [Електронний ресурс]: [текст] / М. Соколян. – Режим доступу : <http://www.e-reading.org.ua/bookreader.php/1000190/Curpalki.html>
- УБ – Ушкалов С. БЖД : [Електронний ресурс] : [роман] / С. Ушкалов. – Режим доступу : <http://lib.rus.ec/b/213214/read>

Стаття надійшла до редакції 12.11.2014 р.

УДК 81'373.6=161.2+81'374.4

Леся Гапон

*(Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка)*

ЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЄСТРУ «ЕТИМОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» Я.-Б. РУДНИЦЬКОГО

У статті висвітлено науково-методологічні принципи створення реєстру «Етимологічного словника української мови» Я. Рудницького, здійснено аналіз лексичного складу словника в генетичному, історичному, семантико-структурному, лексико-граматичному, етнографічно-культурному та соціолінгвістичному аспектах.

Ключові слова: лексика, реєстр, реєстрове слово, загальноживана лексика, ономастична лексика.

Леся Гапон. ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЕСТРА «ЭТИМОЛОГИЧЕСКОГО СЛОВАРЯ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА» Я.-Б. РУДНИЦКОГО

В статье исследованы научно-методологические принципы построения реестра «Этимологического словаря украинского языка» Я. Рудницкого, произведен анализ словарного состава словаря в генетическом, историческом, семантически-структурном, лексически-грамматическом, этнографически-культурном и социолингвистическом ракурсах.

Ключевые слова: лексика, реєстр, реєстровое слово, заглавное слово, общеупотребительная лексика, ономастическая лексика.

Lesia Hapon. The LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF ENTRIES OF «AN ETYMOLOGICAL DICTIONARY OF THE UKRAINIAN LANGUAGE» BY YAROSLAV RUDNYTSKYJ

The scientific and methodological principles of entry formation in YaroslavRudnytskyj's "An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language" are illustrated in the article. The analysis of the vocabulary in genetic, historical, semantic and structural, lexical and grammatical, ethnographical and cultural, sociolinguistic aspects is done.

Key words: vocabulary, lexicon, entry, commonly used vocabulary, onomastic vocabulary.

Лексикографічна парадигма сучасної україністики означена поверненням до первісної інтелектуальної батьківщини багатьох праць визначних учених діаспори: Зенона Кузелі, Олексі Горбача, Юрія Шевельова, Івана Огієнка. Почесне місце серед іменитих словникотворців посідає Ярослав-Богдан Рудницький – автор близько трьох тисяч праць з ономастики, діалектології, етимології, славістики, лексикографії, соціолінгвістики та історії української мови. І на часі – відстоювання наукової цінності та визначення місця в історії вітчизняного мовознавства його фундаментальної праці – першого «Етимологічного словника української мови».

Про високі досягнення українсько-канадського вченого в науково-дослідницькій, культурно-освітній та громадсько-політичній діяльності писали В. Верига, Л. Дегтяренко, Я. Дзира, Г. Дідківська, О. Домбровський, Р. Зорівчак, В. Кубійович, О. Мельничук, Я. Пришляк, Р. Сіромський, Яр Славутич, О. Супронюк, Ю. Шевельов, В. Шендеровський. Інформаційно насиченими є біографічні виклади Т. Носко-Оборонів, О. Войценко та бібліографічні видання М. Мандрики, С. Голутяк-Голик. Серед рецензентів «Етимологічного словника української мови» Я.-Б. Рудницького – відомі мовознавці української діаспори Ю. Шевельов, О. Горбач, С. Біда, авторитетні етимологи СРСР О. Трубачов, Р. Кравчук, зарубіжні учені Б. Унбегаун, Ф. Копечний, В. Кипарський, Е. Ейхлер. Стислий аналіз концептуальних засад етимологічного словника Я. Рудницького дав провідний учений Інституту мовознавства імені О. О. Потебні, головний редактор 1–4 томів сучасного академічного семитомного видання «Етимологічного словника української мови» О. Мельничук. Однак усебічне вивчення і висвітлення наукових засад визначної лексикографічної роботи Я.-Б. Рудницького попереду.

Предметом нашого дослідження є реєстр «Етимологічного словника української мови» Я.-Б. Рудницького. Ми поставили перед собою завдання – проаналізувати лексичний склад цього словника в семантично-структурному, лексико-граматичному, соціолінгвістичному та генетико-історичному аспектах та засвідчити повноту та самодостатність опрацьованого автором лексичного матеріалу.

Перший в історії вітчизняного мовознавства «Етимологічний словник української мови» Ярослава Рудницького появився у 1962 році як англomовне видання Української Вільної Академії Наук у Вінніпезі. З 1962 по 1977 роки словник видавався окремими випусками (1-16 випуски на літери А-Ж), які згодом були перевидані у двох томах: перший том – на літери А-Г

(968 сторінок), другий том – на літери Д-Ж – та опубліковані на правах рукопису словникові матеріали на З-Ь (1128 сторінок).

Підставами для внесення слів у реєстр стали матеріали 180-тисячної картотеки, зібраної шляхом суцільного і вибіркового розписування різноманітних письмових джерел, свідчення слів'янських етимологічних та українських перекладних (тлумачно-перекладних) словників з урахуванням реальності існування цих слів у суспільному вжитку (в минулому чи сьогодні). При цьому реєстр словника – не просто механічне перенесення картотечно-джерельних даних, а результат усебічного наукового вивчення слів у генетичному, історичному, семантико-структурному та етнографічно-культурному ракурсах.

Усі реєстрові слова, крім односкладових, подаються з наголосом. Паралельно вживані фонетичні та морфологічні варіанти заголовних слів наводяться або в межах однієї статті («*блекнути, блякнути*», «*балька, бальок*»), або в різних, одна чи більше з яких – відсилкові («*або*» – «*альбо*»; «*яструб*» – «*аструб*»). Слова-омоніми фіксуються в різних статтях із цифровою позначкою біля них («*брак 1*», «*брак 2*», «*брак 3*», «*брак 4*»; «*буй 1*», «*буй 2*», «*буй 3*»).

Обсяги словника досить значні. До його складу входять 8726 заголовних реєстрових слів, багатий лексичний матеріал міститься і в середині статей.

Оснovoю словника становить загальноживана лексика. До її основних семантичних груп серед іменників належать: 1) назви осіб: а) за родинними зв'язками (*батько, брат, мати, сестра, тесть*); б) за статтю (*дівчина, парубок*); в) за зовнішніми ознаками (*атлет, блондин, каліка*); г) за поведінковими характеристиками (*боягуз, баламут*); ґ) за соціальним статусом (*бурлак, вельможа, князь, імператор*); д) за родом діяльності, в тому числі назви посад, звань, професій (*адмірал, бургомістр, кравець*) тощо; 2) назви частин тіла людей (*брова, вухо, палець, око*); 3) назви угруповань людей (*банда, бригада*); 4) назви соціальних установ, організацій, підприємств (*академія, броварня, депо*); 5) назви рослинного світу: (*в'яз, дуб, жасмин, ковила, нарцис, буряк, капуста, петрушка, банан, абрикос*); 6) назви тваринного світу: (*баран, бик, їжак, кріт, горобець, журавель, качка, короп, лин, бджола, блоха*); 7) назви природних об'єктів, понять і явищ (*відлига, дощ, долина, море*); 8) назви артефактів: а) назви одягу (*блуза, жилет, жупан*); б) назви взуття (*боти, бутси, ботфорти*); в) назви головних уборів (*бріль, капелюх, кашкет*); г) назви аксесуарів (*браслет, намисто*); ґ) назви тканин (*атлас, бавовна, оксамит*); д) назви посуду, ємностей (*амфора, банка, баддя, балія, бак, блюдо, барило, казан*); е) назви знарядь праці (*веретено, дріль, жорна, серп*); є) назви засобів пересування (*баржа, бричка, ковчег*) і т. п.; 10) назви страв (*борщ, коровай, кутя, пиріг*); 11) назви напоїв (*брага, кава*); 12) назви розваг, ігор (*бал, більярд, доміно, карнавал*); 13) назви станів, почуттів, відчуттів (*досада, жах, лихо, ляк, печаль*); 14) назви процесів (*біг, дрож*); 15) назви кольорів (*біль, бордо*); 16) назви днів, місяців, пір року (*вівторок, листопад, осінь*); 17) назви одиниць виміру (*миля, кілограм, кілометр*).

Досить широко представлена у словнику найвідоміша в практиці мовлення професійна і термінологічна лексика, зокрема: 1) назви наук (*ботаніка, історія*); 2) термінологічна лексика різних галузей наук: (*алфавіт, вірш, казка, атлас, компас, атом, абсолют, індукція, брутто, бюджет, дефіцит, бутан, бутил*); 3) термінологічна лексика різних галузей мистецтва: (*барельєф, арія, бас, дуєт, дрімба, ліра, орган, арена, бенефіс, буф*); 4) професійна термінологічна лексика: а) військова (*амуніція, бруствер, алебарда, бомба, лук*); б) медична (*астма, бандаж, пневмонія*); в) політико-правнична (*амністія, бюлетень, маніфест*); г) спортивна (*бокс, матч*); ґ) канцелярська (*акт, атестат, бюро*); е) технічно-промислова (*апарат, бульдозер, гальмо, бетон, графіт, ебоніт, бронза, залізо, золото*); 5) релігійна термінологічна лексика: *амвон, віктар, вікарій дяк, ікона, ігумен, іслам, жрець, катехизм, хрищення*.

До реєстру включена також лексика обмеженого функціонування, що, вже відійшовши в пасивний лексичний фонд або вживаючись у соціально чи територіально обмежених групах мовців, знаходить своє відображення в мові художньої літератури, періодики, наукових видань, потрапляє в розмовну мову і є необхідною як для розуміння життя і побуту українського та інших народів, вітчизняної та світової історії, так і для вивчення історії мови.

Досить значною мірою (від 22% до 26% реєстру) представлена у словнику діалектна лексика. Серед діалектизмів у праці Я.-Б. Рудницького знаходимо: 1) акцентуаційні діалектизми (*багнет* – «багнет»; *борошно* – «борошно»; *боярин* – «боярин»); 2) фонетичні діалектизми (*борикати* – «борюкати»; *Басарабія* – «Бесарабія»; *бульва* – «бульба»); 3) граматичні діалектизми (*бриза* – «бриз», *багро* – «багор»); 4) лексичні діалектизми: а) власне лексичні діалектизми («*бана*» – туга, жаль; «*борше*» – швидше); б) етнографізми («*балцанка*» – «Subst. посуд з плетінкою» [9, т. 1, 68], «*бензель*» – «Subst. віхоть, яким мажуть долівку хати» [9, т. 1, 104]); 5) семантичні діалектизми («*блазень*» – «Syn. Wd.(Lk.) незрілий, малолітній» [9, т. 1, 141], «*бравий*» – «Subst. dial. добрий, хороший, красивий» [9, т. 1, 189]).

Локалізація діалектизмів подається Я.-Б. Рудницьким за допомогою поміток: «Bk.» (бойківський діалект), «Ed.» (східні говори української мови), «Hc.» (гуцульський діалект), «Lk.» (лемківський діалект), «SoCr.» (східнокарпатські українські говори), «Wd.» (західні говори української мови). Подекуди автор вказує на вузчі ареали їх вживання, а подекуди подає лише із поміткою «dial.».

Природно, що левову частку діалектизмів, уведених у словник Рудницького, становить діалектна лексика західноукраїнського регіону. Так, серед реєстрових слів на літеру «Б» із 885 заголовних реєстрових слів знаходимо 224 діалектизми, з них: із поміткою «dial.» – 14; із поміткою «Wd.» – 132; із помітками «Wd.(Bk.)», «Bk.» – 1; із помітками «Wd.(Lk.)», «Lk.» – 13; із помітками «Wd.(Hc.)», «Hc.» – 24; із помітками «Wd.(SoCr.)», «Wd.(Cr.)», «SoCr.» – 22; із поміткою «Ed.» – 8; із вказівкою на вузчі ареали – 22 (з них тільки 2 зі східних говорів української мови).

Соціально-діалектні особливості мови репрезентовано у словнику незначною кількістю арготизмів (позначки «argot.», «арго») і просторіч (позначка «colloq.»), здебільшого введених у склад словникових гасел. Наприклад, «*бі-*» – «also known as argot-prefix: *бі* – він, *бі* – цей» [9, т. 1, с. 127]; «*будавка*» – «Subst. argot. голка» [9, т. 1, с. 234]; «*бум*» – «Subst. colloq. сенсація, шумиха» [9, т. 1, с. 253], «*ефеф* – арго» – «Subst. досконало» [10, т. 2, с. 303], «*люлька*» – «арго: димка» [10, т. 2, с. 83].

Доволі незначним є відсоток вузькопрофесійної лексики, що потребує тлумачення для широкого загалу, наприклад: *вілайет* (адміністративно-територіальна одиниця в Туреччині), *вірулентний* (хвороботворний), *вокабула* (окреме слово іншомовного походження з перекладом, заголовок словникової статті), *волюта* (спірально закрутка на капітелі колони), *девон* (третя палеозойська формація в історії землі), *девастація* (знищення), *деєкція* (виділення води) тощо.

Представлена у словнику і застаріла лексика. Це слова, які зовсім не вживаються в мовній практиці, тож у словнику їх виокремлено позначками «arch.», «hist.». Із позначкою «arch.» знаходимо: а) власне лексичні архаїзми «*десна, десниця*» – «arch. – Subst. права рука, правиця» [10, т. 2, с. 61], «*перст*» – «arch. – Subst. палець» [10, т. 2, с. 904], «*чадо*» – «arch. – Subst. дитя» [10, т. 2, с. 1099]; б) лексико-фонетичні архаїзми: «*буївіл*» – «arch. бувол» [9, т. 1, с. 244], «*жена*» – «arch. and dial for жона» [10, т. 2, с. 364]; в) лексико-морфологічні архаїзми: «*москвитин arch.*» – «Subst. москвич, москаль» [10, т. 2, с. 830]; г) лексико-семантичні архаїзми: «*бесіда*» – «arch. ‘banquet, guests’ – Syn. пир, бенкет» [9, т. 1, с. 116], «*гамалія 2 arch.*» – «Subst. гатунок шаблі» [9, т. 1, с. 552]. Позначкою «hist.» автор супроводжує історизми, наприклад: «*башловка*» – «hist. ‘war-booty’ – Subst. почесний дар здобичі тим, хто відзначився у бою» [9, т. 1, с. 91]; «*берковець*» – «hist. ‘weight of 10 poods’ – Subst. вага 100 пудів» [9, т. 1, с. 13]; «*болохівці*» – «hist. ‘Bolkhov-people (in the basin of Дністер in the XII–XIII c.)’ – Subst. татарські люди» [9, т. 1, с. 67].

Особливістю «Етимологічного словника української мови» Ярослава Рудницького є введення в реєстр слів, пов’язаних із суспільно-політичними реаліями розвитку української мови в Радянському Союзі, у діаспорі таких англomовних країн, як США, Канада, Австралія, та в Бразилії, де більшість населення спілкується португальською. Тому серед заголовних слів і в складі гасел знаходимо слова із позначками «SovUk.» (радянсько-українські; умовно – «радянізми»), «AmUk.» (американсько-українські, умовно – «американізми»), «AustrUk.»

(австралійсько-українські; умовно – «австралізми»), «BrazUk.» (бразильсько-українські; умовно – «бразилізми»).

Серед «радянців» виразно виділяється група слів, що характеризують антигуманний тоталітарний режим, як-от: *сексот* («Subst. донощик в тюрмі, концтаборі» [10, т. 2, с. 1002]), *смерш* («Subst. протишпигунський відділ» [10, т. 2, с. 1025]). Навіть інтернаціоналізм «*комуна*» у словнику Я. Рудницького тлумачиться як «громада; насильний загін селян до колективу в СРСР» [10, т. 2, 724]. Крім того, автор подає специфічні складноскорочені новотвори радянської доби (*виконком*), деякі розмовні слова (*барахолка*, *блат*) і професійні вислови (наприклад, в авіації – «*брючий політ*»). У словнику переважають словоформи, зорієнтовані на український правопис 1929 року. Тому лексеми, що відповідають вимогам цього правопису, наприклад: *кляса*, *діакритичний*, *керосина*, *дубльон*, *егіда*, *джентлмен*, вважаються нормативними, тоді як їх фонетичні варіанти, оформлені за правописом 1933 року, Я.-Б. Рудницький подає як «радянцізм»: *клас*, *діакритичний*, *керосин*, *дублон*, *егіда*, *джентльмен*.

Серед «австралізмів» та «бразилізмів» домінують назви, що містять виразний місцевий колорит: *фазенда* (ферма, «BrazUk.»), *нікада* (прорубана в гушавині лісу стежка, «BrazUk.»), *короборі* (церемоніальний танець, «AustrUk.»), *лорікіт* (рід австралійського коралу, «AustrUk.»).

«Американізми» стосуються здебільшого побутових реалій життя і є фонетичними кальками англійських слів зі збереженням їх лексичного значення: *лоєр* (правник), *барбер* (перукар), *лайн* (лінія), *корнер* (ріг вулиці), *костумер* (покупець), *дзігарит* (цигарка) тощо. Більшість із них так і залишилися в мові діаспори, а деякі перейшли в активний лексичний запас наших співвітчизників в Україні: *бос* – начальник, *ланч* – другий сніданок, *конверсація* – спілкування.

У шістдесятих роках це стало приводом для закидів окремих радянських учених, що Я.-Б. Рудницький уклав словник американо- чи канадсько-української мови. Однак відомий російський мовознавець О. Трубачов у своїй рецензії на етимологічний словник Рудницького зазначає: «...перед нами етимологічний словник української мови, а не якоїсь особливої канадсько-української чи американо-української мови» [7, с. 382].

Про це свідчить і лексична диференціація слів за походженням. 61–63% лексичного складу словника становлять слова праслов'янського та власне українського походження і також ранні запозичення, 21–23% реєстру складають пізні запозичення, 14–18% – вигуки, звуконаслідувальні слова та власні назви.

На генетичний статус слова вказують позначки у складі статей: 1) у гаслах слів праслов'янського та власне українського походження: «IE» – індоєвропейські реконструйовані, «PS» – праслов'янські реконструйовані, «OCS» – староцерковнослов'янські, «OES» – старосхіднослов'янські (XI–XV ст.), «OUk.» – староукраїнські (XI–XIV ст.), «MUk.» – середньоукраїнські (XV–XVIII ст.), «ModUk.» – сучасні українські форми; 2) у гаслах ранніх запозичень: «MUk.» – середньоукраїнські (XV–XVIII ст.), «ModUk.» – сучасні українські форми; 3) у гаслах пізніх запозичень: «ModUk.» – сучасні українські форми.

Як реєстрові, із лексики XI–XVIII ст. у словник увійшли ті слова, що викликають інтерес у лінгвістичному та культурно-історичному зрізах, наприклад: *брячина* (рід шовкової тканини, «OUk.»), *жяловати* (жаліти, «OUk.»), *дъбрь*, *добръ* (непрохідна гушавина, «OES»), *априль* (квітень, «MUk.»), *бутынокъ* (воєнна здобич, «MUk.»), *берло* (скіпетр, «MUk.»), *било* (калатало, «MUk.»), *бір* (такса, податок, «MUk.»), *бестія* (звір, «MUk.») тощо.

Вибірково представлена в «Етимологічному словнику української мови» Я.-Б. Рудницького ономастична та відономастична лексика: 1) топоніми: *Азія*, *Америка*, *Антарктида*, *Бразилія*, *Італія*, *Єгипет*, *Україна*, *Київ*, *Львів*, *Кавказ*, *Карпати*; 2) гідроніми: *Ворскла*, *Дніпро*, *Прип'ять*, *Босфор*; 3) особові імена: *Борис*, *Данило*, *Ігор*, *Матвій*, *Ольга*, *Петро*, *Юрій*; 4) прізвища: *Ільченко*, *Іванченко*, *Петлюра*; 5) псевдоніми: *Вільде*; 6) теоніми: *Будда*, *Єгова*, *Перун*; 7) еортоніми: *Йордан*, *Байрам*; 8) етніоніми: а) назви сучасних народів: *болгарин*, *грек*, *грузин*, *слов'янин*; б) назви етнічних груп того чи іншого народу: *бойко*, *гуцул*,

лемко; в) назви зниклих народів та племен: *анти, берендеї, древляни*; 8) загальні назви, що походять від власних: *бегонія, бесемер, берлин*.

До реєстру словника на загальних підставах входять слова усіх частин мови, більшість із яких – іменники. Наприклад, серед лексем на літеру «А» (всього 229 статей) іменників – 164 (139 загальних назв, 25 власних назв); прикметник – 1; займенник – 1; дієслово – 1; прислівників – 2; сполучників – 7; часток – 7; вигуків – 46.

Реєстрові слова виступають у своїх основних формах: іменники, займенники, кількісні числівники – у називному відмінку однини (множинні іменники – у називному відмінку множини), прикметники – у чоловічому роді називного відмінка однини (причому автором подається спочатку коротка форма, а потім повна нестягнена), дієслова – у формі інфінітива.

До складу реєстру входять також назви усіх літер алфавіту, деякі найбільш уживані скорочення і ряд продуктивних префіксів (без-, роз-, од-, від-, під-, при-, над-), суфіксів (-иськ(о), -ищ(е), -ськ(о)), коренів (авто-, аеро-, архі-, бібліо-, -бок(ий), етно-) тощо.

Отже, «Етимологічний словник української мови» Ярослава Рудницького є з одного боку демонстрацією етимологічного доробку, який відповідає науковим вимогам свого часу, а з другого – поштовхом до поглиблення наукових засад практичної лексикографії.

Варто відзначити принципову повноту і насиченість словника традиційною лексикою, тобто лексикою, яка послідовно відображає історію, життя, побут і контакти українського народу. Крім літературної, реєстр охоплює такі шари української лексики, як історичну та діалектну, до нього включено також значну кількість запозичень різного часу, етноніми, топоніми, власні імена.

Я. Дзира слушно називає «Етимологічний словник української мови» Ярослава Рудницького «синтетичною лексикографічною працею» [2, с. 150]. Здійснена уперше в історії української лексикографії, вона заслуговує посісти почесне місце в історії українського мовознавства і стати міцною опорою для подальших словникових праць та етимологічних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбач О. Перший етимологічний словник української мови / О. Горбач // Сучасність. – Мюнхен: Український Вільний Ун-тет, 1962. – №11. – С. 3–8.
2. Дзира Я. Пошануймо свою славу. Ярослав-Богдан Рудницький – учений, патріот / Я. Дзира // Пам'ятки України. Історія й культура. – 1999. – №1. – С. 145–157.
3. Етимологічний словник української мови: в 7 т. – Т. 1 : А–Г / ред. кол. : О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко. АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1982. – 632 с.
4. Кравчук Р. У.-В. Rudnic'kyj. An etymological dictionary of the Ukrainian language. Part 1–5. Second revised edition. – Winnipeg (Canada), 1966. – 480 с. (рецензия) / Р. Кравчук // Вопросы языкознания. – 1968. – № 4. – С. 117–133.
5. Мельничук О. Принципи укладання етимологічного словника української мови / О. Мельничук // Мовознавство. – 1967. – №2. – С. 15–21.
6. Мельничук О. Етимологічний словник / О. Мельничук // Українська мова. Енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Інститут української мови НАН України. – К. : Українська енциклопедія. – 2004. – С. 176–177
7. Трубачов О. J. V. Rudnic'kyj. An etymological dictionary of the Ukrainian language, part 1. Winnipeg, 1962; part 2 – 1963; part 3 – 1964 (А – вага), 288 с. (рецензия) / О. Трубачов // Этимология. 1965 : материалы и исследования по индоевропейским и другим языкам / АН СССР, Институт русского языка. – М. : Наука, 1967. – С. 328–383.
8. Трубачов О. Принципы построения этимологических словарей славянских языков / О. Трубачов // Вопросы языкознания. – 1957. – № 5. – С. 58–72.
9. An etymological dictionary of the Ukrainian language: In 2 v. – V. I: A–G (А–Г) / By Jaroslav V. Rudnyc'kyj – Winnipeg : Ukrainian free Academy of Sciences, 1972. – LXXXVI + 968 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://litopys.org.ua/djvu/rudnycky_slovnyk.htm – (дата звернення 30.08.2012). – Назва з екрана.

10. An etymological dictionary of the Ukrainian language: In 2v. – V. II: Д-Б / By Jaroslav B. Rudnyckyj – Ottawa: Ukrainian Mohylo-Mazepian Academy of Sciences, 1982. – 1128с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://litopys.org.ua/djvu/rudnycky_slovyuk.htm – (дата звернення 30.08.2012). – Назва з екрана.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2014 р.

УДК 811.161.2

Олена Горбач

(Кам'янець-Подільський національний
університет ім. І. Огієнка)

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БІБЛІОНІМІВ ГУМОРИСТИЧНО-САТИРИЧНИХ ТВОРІВ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРОК «ОПУДАЛО» ТА «ВЕСЕЛИЙ ЯРМАРОК»)

У статті аналізуються заголовки гумористично-сатиричних творів кінця ХХ ст. збірок «Опудало» та «Веселий ярмарок». Особлива увага звертається на семантико-синтаксичну структуру бібліонімів та їх дотепне обігрування.

Ключові слова: бібліонім, заголовок твору, синтаксична структура, гумористичні й сатиричні конотації, власні назви.

Олена Горбач. СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ БИБЛИОНИМОВ ЮМОРИСТИЧЕСКИ-САТИРИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ (НА МАТЕРИАЛЕ СБОРНИКОВ «ЧУЧЕЛО» И «ВЕСЕЛАЯ ЯРМАРКА»)

В статье описываются заглавия юмористически-сатирических произведений конца ХХ в. со сборников «Чучело» и «Веселая ярмарка». Особое внимание обращается на семантико-синтаксическую структуру библионимов и на их остроумное обыгрывание.

Ключевые слова: библионим, заглавие, синтаксическая структура, юмористические и сатирические коннотации, имена собственные.

Olena Gorbach. SEMANTIC AND SYNTACTIC FEATURES OF BIBLIONIMS HUMOROUS, SATIRICAL WORKS (THE MATERIAL COLLECTIONS OF BOOKS «SCARECROW» AND «FUN FAIR»)

This article describes the headlines humorously satirical works of the late XX century from books «Scarecrow» and «Fun fair». Particular attention is paid to semantic-syntactic structure of biblionims and their witty harping.

Key words: biblionim, title, syntactic structure, humorous and satirical connotations, proper names.

Упродовж останніх десятиліть учені-ономасти приділяють увагу дослідженню бібліонімів як «власних назв будь-якого писемного твору: художнього, релігійного, наукового, політичного й т. п.» [5, с. 42]. Особливий інтерес до них пояснюється і унікальним розташуванням заголовка в тексті, і різноманіттям його функцій.

Бібліонім акумулює в собі зміст, стилістику та поетику твору, є смисловим центром тексту й може розглядатися як своєрідний код до його інтерпретації. Оскільки заголовок графічно зображений, то він, на нашу думку, сприймається реципієнтом як найбільш помітна його